

Un extracte sintetitzat d'un capítol i alguns fragments del llibre
DESMURGET, Michel (2024): *Feu-los llegir! Més llibres i menys pantalles*. Barcelona, Edicions 62.
completat amb idees diverses d'altres fonts.

Cultivar el pensament

El pensament humà es fonamenta en el **coneiximent del món** i en el **llenguatge**. Tant el coneixement del món com el vessant escrit del llenguatge són dos ingredients fonamentals dels llibres. Els llibres contenen un llenguatge més ric i complex que el llenguatge de les interaccions orals típiques. A més, el format llibre és més adequat per a la comprensió de continguts complexos. Per tant, la lectura, en especial quan som infants i jòvens, fa que ens fem més intel·ligents perquè fa créixer l'índex de comprensió verbal. Així, els infants lectors milloren en cultura general, en la capacitat de raonament (que és l'habilitat per a manipular coneiximents i resoldre problemes) i en les aptituds lingüístiques

(la facilitat per a comunicar solucions i mantenir relacions socials).

L'aportació de la lectura de llibres a la intel·ligència és única i insubstituïble: o l'infant llig, o no desenvoluparà tot el seu potencial intel·lectual. Per això és important que els mestres futurs sapigueu que llegir llibres és el mecanisme més eficient per a construir, en l'enteniment de cada infant, un llenguatge ric, apte per a representar els sabers generals i per a memoritzar-los. Així mateix, llegir llibres de manera reflexiva (fent-nos preguntes sobre què entenem i quines implicacions tenen les afirmacions contingudes) és el mecanisme més eficient per a potenciar la capacitat de pensar i d'elaborar un discurs.

En els apartats que despleguem a continuació, analitzem els beneficis que té la lectura de llibres sobre la capacitat intel·lectual, l'adquisició de coneiximents, la creativitat i la imaginació.

1. Un vocabulari més ampli

L'enriquiment del vocabulari prové fonamentalment de la lectura. No és un procés ràpid, sinó lent i acumulatiu. Si un adult que no llig sap unes 25 000 paraules, un lector mitjà en sap unes 40 000, i un lector avançat unes 50 000. Però l'enriquiment no és només **quantitatiu** sinó que també és **qualitatiu**.

La **qualitat lèxica** inclou saber les diverses accepcions de les paraules polisèmiques, les variants ortogràfiques (*café/cafe*, *ametla/ametlla*) i fòniques (*cantar* llegit sense la -r; *pont* llegit sense la -t; *flor* llegit sense la -r i amb la o tancada, com en la part de Girona; *Llorenç* amb e oberta o amb e tancada), les variants flexives (*cantel/canto/cant*, *cantara/cantàs/cantés*, *llig/llegix/llegeix*) i les relacions de significat entre les paraules (sinònims, antònims, hiperònims, hipònims). Amb la perseverança en la lectura, la qualitat lèxica creix i s'afina, i així les lectures són cada volta més profitoses.

La barrera de les paraules desconegudes

Pel caràcter acumulatiu del desenvolupament lingüístic, resulta que, quantes més paraules coneix u, més fàcil li resulta aprendre'n de noves. Amb un exemple breu podem experimentar la situació descrita. Deduir el sentit d'una paraula que ignorem és relativament possible quan les paraules veïnes les coneixem:

He renyit amb els del grup de tercer. Als de segon no els ha estranyat massa, però Peret m'ha preguntat quin era el croix de la discussió.

Però quan hi han dos paraules importants que desconeixem, el repte és molt més difícil:

He renyit amb els del grup de tercer. Als de segon no els ha estranyat massa, però Peret m'ha preguntat quin era el croix de la dranda.

I si desconeixem tres paraules, la tasca és quasi impossible sense ajuda (de persones o de diccionaris) i, doncs, és molt desmotivadora:

He renyit amb els del grup de tercer. Als de segon no els ha bromut massa, però Peret m'ha preguntat quin era el croix de la dranda.

Per això és tan freqüent que els infants, els adolescents i els joves arriben a detestar la lectura si no han sigut ben estimulats des de menuts: com que tenen un repertori lèxic molt reduït, l'aparició de moltes paraules noves els és una barrera infranquejable si no són prou perseverants.

Els estudis sobre el tema mostren que aprendre paraules noves inferint el significat que tenen pel context és una activitat d'un rendiment molt baix: de mitjana la retenció és del 5% de les paraules noves trobades. Malgrat això, per l'efecte acumulat de moltes hores de lectura, el resultat a llarg termini és molt considerable. Posem-ne un exemple. En vint minuts al dia, uns adolescents llegiran tots els volums de *Harry Potter* en nou o deu mesos. Hi trobaran 21 400 paraules desconegudes. N'aprendran 1 120 (el 5%). Això són quatre paraules cada dia sense esforç conscient.

El problema dels dèficits lèxics primerencs

Com a mestres, haureu de vigilar el procés d'enriquiment del vocabulari dels infants per a detectar de manera primerenca dificultats o retards. En la mesura possible, treballareu per a paliar els dèficits. El fet és que, com millor llig un infant, més llig; per tant, les diferències de desenvolupament s'accentuen amb el pas del temps: és l'anomenat **efecte Mateu**. Les activitats de reforç del vocabulari no són una tasca fàcil i, per desgràcia, no solen ser massa efectives. Potser és més efectiu animar a la lectura. Són moltes vegades més efectives les lectures autònomes que els infants fan per plaer o, millor encara, per interès en algun tema, que els exercicis de vocabulari. Les febleses lèxiques s'arrossegueu potser sempre.

Efecte Mateu

L'efecte Mateu és la tendència de les persones més ben dotades inicialment a accelerar el seu avantatge al llarg del temps. L'infant que llig més, acumula un repertori lèxic més ampli i de més qualitat. Eixe repertori enriqueix li facilita les lectures i, doncs, els aprenentatges lèxics nous i l'accés a continguts més rics i complexos intel·lectualment. O es trenca l'espiral negativa des del principi, o l'infant poc dotat o poc estimulat tindrà sempre mancances lèxiques. I els més ben dotats i llegidors experimentaran un creixement intel·lectual cada volta més accelerat.

En realitat, l'escola difícilment pot compensar el desavantatge dels no llegidors perquè, quan es fan activitats de reforç de la lectura, d'aprenentatge de vocabulari i de comprensió lectora, els més beneficiats són justament els lectors més bons.

2. Una sintaxi més elaborada

Els llibres contenen oracions molt més llargues i elaborades que els texts orals. Eixa manera de construir oracions s'assimila lentament per la constància en la lectura. Qui domina de manera pràctica una sintaxi complexa s'expressa amb més claredat i precisió. A més, entén més bé els texts i els discursos, percep els errors i les ambigüitats, i pot suplir-los o corregir-los. També sap interpretar més bé les elisions. Vegem-ne un exemple:

Marta i Maria han anat al karaoke.

- a. Marta ha fascinat a Maria perquè és una bona cantant.
- b. Marta ha venerat a Maria perquè és una bona cantant.

¿Qui és la cantant en cada cas? En un experiment com este, el percentatge d'errors entre els no lectors va ser del 25%. El percentatge d'errors entre els lectors, del 0%.

Passa sovint que, quan un text té una sintaxi deficient, és difícil o impossible d'entendre. Les persones amb poc de domini lingüístic o coneiximents generals escassos poden pensar que no l'entenen perquè no són prou intel·ligents o perquè els falta saber. Això és profundament desmotivador i lesiona molt l'autoestima. En contrast, qui domina més la sintaxi, quan detecta deficiències, sap que aquell text no s'entén per la poca destresa del redactor.

3. Una ortografia més fiable

La lectura personal és la base del desenvolupament de les competències ortogràfiques perquè l'enteniment humà aprèn inconscientment l'ortografia de les paraules quan les troba en un text. Quant més llegirà un infant o un jove, més opcions tindrà d'adquirir un bon nivell ortogràfic. De fet, la baixada en el rendiment en els dictats és coincident amb la reducció del temps de lectura personal per la irrupció de les pantalles en la vida dels infants i dels jòvens.

Malgrat tot, convé tindre present que els ensenyaments reglats i metòdics són fonamentals i no convé deixar-los de banda. Però la lectura per plaer és una via molt eficaç i indolora d'aprendre i consolidar els coneiximents ortogràfics: una hora de lectura per plaer és molt més eficaç a llarg termini que mitja hora d'exercicis reglats.

4. Capacitats narratives millorades

Abans de poder escriure, és precís tindre una familiaritat llarga i intensa amb la lectura. ¿Per què? Perquè la llengua escrita és una llengua a part, plena d'especificitats lèxiques i sintàctiques, i vehiculada amb l'ortografia.

Només una generació de lectors pot engendrar una generació d'escriptors. Compitem amb diversos estudis que confirmen que hi ha una correlació directa entre el rendiment en la lectura i el rendiment en l'escriptura. ¿I per què és bona l'escriptura si no volem ser escriptors? Perquè els treballs d'escriptura afecten positivament la comprensió i la velocitat de comprensió d'un text. Com que la lectura és un fonament sòlid per al desenvolupament de l'habilitat d'escriure, els lectors bons generen texts més estructu-

rats i ben redactats que els qui lligen poc. És a dir, la riquesa i la correcció sintàctica dels escrits i dels discursos dels lectors bons són superiors a les dels escrits i discursos dels no lectors.

Convé que aclarim que una sintaxi bona equival a una representació més clara dels fets i de la relació entre els fets. Això significa que els lectors bons poden generar texts més eficaços comunicativament i més potents estèticament. Per tant, eixos escrits són més entenedors, més elegants i més convinents.

Encara podem afegir que el volum de lectures té una relació directa amb la capacitat de fer narracions orals. En resum, la lectura personal millora significativament la qualitat de les produccions escrites i orals dels lectors bons, siguen infants, jòvens o adults.

5. El millor gènere: la ficció, la novel·la

No tots els tipus de lectura i els suports físics tenen el mateix poder benèfic explicat en els paràgrafs precedents. Considerem els llibres, els còmics-mangues-novel·les gràfiques, els periòdics diaris o setmanaris, les revistes, i els blogs. Els qui pretenen, per una certa idea de relativisme cultural, que tots són iguals, en realitat són agents de creació de desigualtats.

El tipus de lectura més eficaç per al desenvolupament del vocabulari, l'ortografia i les altres competències lectores són els llibres, en especial les novel·les. Els diaris i setmanaris oscil·len entre una influència positiva i una influència nul·la. Les revistes i els còmics, entre nul·la i perjudicial. Els llibres que no són novel·les (assajos, biografies, història...) tenen un efecte benèfic inferior a les novel·les. Els còmics poden ser una porta d'entrada dels infants i els jòvens en el món dels llibres, però això no és veritat sempre.

Després de la irrupció social del món digital, el temps que els infants i jòvens dediquen a la lectura és, comparativament, irrisori: unes quatre hores diàries amb les pantalles i entre cinc i deu minuts de lectura. La realitat és que els usos digitals més habituals no influïxen positivament en el domini avançat del llenguatge. De fet, la influència de les pantalles dels videojocs i dels videoclip és negativa en este sentit. És ben conegut que el llenguatge típic dels videojocs i de les xàrcies socials és molt simple, pobre i fins i tot deficient.

6. La condició per a dominar un llenguatge elaborat

Sense llegir llibres, no s'adquirix mai un domini avançat del llenguatge. De fet, hi ha molta més riquesa lingüística en els corpus escrits que en els espais orals més habituals. Fins i tot les pel·lícules adaptades de novel·les, en comparació amb les novel·les, mostren una migradesa lingüística impressionant.

Per tant, per a adquirir una destresa que li permeta desplegar tota la seua intel·ligència, la persona —i en especial l'infant— ha de recórrer al món escrit. Les etapes són dos, simplificant molt: primer la lectura compartida amb els pares, els germans majors, o en escola; després la seua pràctica lectora personal i autònoma. És l'únic camí cap a l'excel·lència.

En definitiva, si l'infant o el jove no està en contacte amb prou obres, sobretot amb novel·les, quedaran molt limitats el seu domini del llenguatge i la seua capacitat d'aprendre.

7. Un llenguatge sòlid per a assimilar coneiximents

Al costat d'uns certs corrents pedagògics que resten importància a la capacitat memòrica, amb la proliferació d'ordinadors i l'accés a la internet hi han veus poc autoritzades que pregonen que ja no cal que adquirim coneiximents perquè tot està disponible a un clic de distància. Eixa idea té tant de fonament com afirmar que no cal que aprenem i dominem molt de vocabulari perquè està tot en els diccionaris.

No es pot tindre una vida intel·lectual satisfactòria i fecunda sense un repertori sòlid de cultura general en la memòria. Qui no té coneiximents té impedit el pensament i la comprensió; la intel·ligència, atrofiada; i la creativitat, severament disminuïda.

La cultura general és el conjunt de coneiximents sense els quals la persona no pot pensar el món amb eficàcia ni assumir la seua responsabilitat ciutadana. Inclou coneiximents d'història, geografia, filosofia, literatura, música i altres belles arts, geopolítica, esport, religió, economia, ciència, tecnologia, matemàtiques... Aprendre un volum raonable de totes eixes parcel·les es basa en la paciència i en el poder dels processos acumulatius lents: detalls de cada àmbit apresos durant dies, setmanes, mesos, anys i dècades. Novament, els llibres són la millor font per a adquirir, amb una solidesa considerable, eixos coneiximents.

8. Un llenguatge elaborat per a estimular la creativitat

La creativitat consistix en vincular coses. Això deia Steve Jobs, el directiu de l'empresa de tecnologia Apple. Evidentment, les coses que podem vincular de manera creativa són les que tenim en la memòria, en el coneixement, no les que ignorem.

Hi ha una correlació ben analitzada pels psicòlegs entre els nivells de coneiximents generals d'una persona i les seues capacitats creatives. Les persones creatives puen en el seu repertori de coneiximents i, amb la capacitat de raonament, manipulen les idees rescatades. Per tant, augmentar els coneiximents beneficia la creativitat.

Al costat de la memòria, la imaginació és u dels ingredients més bàsics de la creativitat. Hi han dos tipus d'imaginació: la mnemotècnica, que és la capacitat de reactivar o recordar imatges, i la creadora, que és la capacitat de fabricar imatges.

¿Com activen la imaginació els diversos suports culturals? Si llegim els llibres de *Harry Potter*, la ment ha de construir una representació o imatge dels personatges, del context i de les situacions. Si mirem les pel·lícules, les imatges ja estan fetes. Per tant, no cal crear res, no cal mobilitzar la imaginació. Això ens permet afirmar que els llibres actuen positivament sobre la creativitat perquè augmenten els coneiximents generals i perquè permeten i estimulen la llibertat imaginativa.

9. Conclusions

La lectura de qualitat possibilita que esdevinguem més intel·ligents, més cults, més creatius. Efectivament, la lectura fa que adquirim més capacitat per a elaborar pensaments, per a resoldre problemes i per a comunicar-nos. La ferramenta més efectiva entre les lectures bones són les novel·les.

Encara que hi han persones poc lectores que es guanyen bé la vida i són gent responsable, és imprescindible llegir llibres per a desplegar completament la intel·ligència. Qui no llig prou en quantitat i en qualitat s'haurà de conformar amb un llenguatge empobrit i una intel·ligència atrofiada.